ALEX. LĂPĔDATU

110

CETATEA SUCEVII

CONFERINȚĂ ISTORICĂ-ARHEOLOGICĂ
ȚINUTĂ LA ATENEUL ROMÂN DIN BUCUREȘTI
LA 27 MARTIE 1914

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA «GUTENBERG», JOSEPH GOBL, S.-sori
20, Strada Paris, 20.
1914.

9246.

L 21

ALEX. LĂPĔDATU

CETATEA SUCEVII

CONFERINȚĂ ISTORICĂ-ARHEOLOGICĂ
ȚINUTĂ LA ATENEUL ROMÂN DIN BUCUREȘTI
LA 27 MARTIE 1914

Arghirescu Adrian
Cluj 1921

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA «GUTENBERG», JOSEPH GOBL, S-sori
20, Strada Paris, 20.
1914.

BJC
1012383I
Consiliul Județean Cluj
Biblioteca Județeană
"Octavian Goga"

94(498)
L21

I.

Originea cetății dela Suceava e strâns legată de aceea a orașului dela care și-a luat numele și care, ca vechime, trece cel puțin cu o jumătate de veac peste epoca de descălecare a țării. Căci, negreșit, încă această străveche Suceavă, antemoldovenească ca să zicem așa, a putut aveà, pe obiceiul timpului, ca loc de retragere și apărare, pentru vremuri de restriște, o întăritură mai primitivă, cum astfel de întărituri, din lemn și pământ, se dovedesc a fi avut și alte așezări orășenești anterioare întemeierii Moldovei — Baia și Siretul.

Această presupusă întăritură n'a putut aveà însă o întocmire strategică mai deosebită, întrucât mărturiile n'o afirmă și nici săpăturile — admițând că ea a fost pe locul cetății moldovenești de mai târziu — n'au scos la iveală urme de întărituri mai vechi ca ale cetății actuale, care, sub raport constructiv, zice d-l Romstorfer, nu poate fi anterioară epocii când Suceava a devenit capitala Moldovei — fapt logic de alminterea și istoricește. Căci numai odată cu așezarea domniei acì — sub Iurg Koriatovici (1373—75) sau sub Petru Mușat (1375—91) — a trebuit să se ivească necesitatea construirii unei întărituri mai

de seamă, a unei veritabile cetăți, pe lângă noua reşedinţă domnească.

Unuia sau altuia din aceşti doi Domni, dacă nu chiar amândurora, se datoreşte aşadar întemeierea cetăţii dela Suceava. Pentru cel dintâiu ar pleda faptul că făceà parte din o familie ce s'a ilustrat tocmai prin lucrări de organizare şi fondaţii, iar pentru cel din urmă împrejurarea că a domnit mai mult şi mai liniştit, — a avut deci timp şi putinţă să întreprindă ori, în caz când am admite că Iurg Koriatovici le-a început, să desăvârşească lucrările mari de construcţie dela Suceava — cetatea şi biserica (Mirăuţilor). Căci, din punct de vedere constructiv, arată tot d-l Romstorfer, e o strânsă legătură între aceste două clădiri, ambele fiind zidite cam în aceiaş vreme.

Ori cum fie, un lucru e sigur, că în sfertul din urmă al veacului XIV cetatea noastră îşi aveà deplină fiinţă. Cu toate aceste, până la Ştefan cel Mare nu avem decât prea puţine mărturii cu privire la ea. Aceasta pentru că numai marele Domn, care, se ştie, avu o deosebită grije pentru fortificarea şi organizarea militară a cetăţilor sale, îi asigură insemnătatea ce trebuià s'o aibă ca cetate de siguranţă a capitalei,—însemnătate pe care Suceava o păstră aproape trei veacuri. In adevăr, Ştefan-Vodă e acel ce în locul vechei cetăţi a lui Koriatovici sau Muşat rezidi o altă nouă, din piatră şi cărămidă, mai mare, mai tare şi mai pompoasă, el e acel ce-i ridică un al doilea rând de ziduri, înalte şi puternice, şi tot el acel ce-i dădu o temeinică organizare militară, punând în fruntea ei un comandant special, militar şi administrativ, — Portarul de Suceava.

Dela început deci, Ştefan cel Mare puse cetatea Sucevii în funcţiune strategică şi militară, spre a putea rezista cu succes eventualelor atacuri duşmane, ceia ce-i fu dat de trei ori chiar în timpul domniei sale. Şi anume — întâia oară la 1476, după bătălia dela Valea Albă, când Mohamed II duse în persoană o parte din oştile sale la Suceava

110

şi când oraşul fu ars, dar cetatea nu putu fi luată, căci, relatează un martor ocular, ea erà aşa de bine întărită şi apărată, încât Sultanul, convingându-se că nu puteà fi cucerită decât prin un asediu mai îndelungat, ca să nu-şi piardă vremea în zadar, se retrase dinaintea ei. — A doua oară la 1485, în Septemvrie, când, în lipsa lui Ştefan cel Mare din ţară, Ali Hadâmbul, beglerbegul Greciei, cu Turci din Chilia şi Cetatea Albă prădă Moldova dealungul şi când Suceava avu aceiaş soartă — oraşul fu ars, dar cetatea nu putu fi luată. — A treia oară la 1497, când Leşii lui Ioan Albert invadară prin înşelare Moldova şi asediară capitala şi când cetatea rezistă, ca şi celor două atacuri precedente, cu deplin succes. Trei săptămâni, dela 24 Septemvrie până la 16 Octomvrie, oastea polonă — optzeci de mii luptători şi patruzeci de mii ajutori — stătu în jurul cetăţii, bătând-o necurmat, zi şi noapte, cu tunurile de asediu, între cari două deosebit de mari, adevărate vărsători de foc, ce nu puteau fi urnite din loc decât cu 40 de cai unul, cu 50 de cai altul. In deşert însă. Căci garnizoana cetăţii, bine întărită şi aprovizionată, luptă cu îndârjire şi ce risipiau Leşii cu puştile — adică cu tunurile — ziua, zice cronicarul, noaptea tocmiau şi întăriau ai noştri, zădărnicind astfel din lăuntru efectele bombardării, în timp ce, din afară, Ştefan cu ai săi, acum adunaţi, atacà, tot mai cu îndrăzneală şi pagubă, pe Leşi, tăindu-le legăturile cu patria şi luându-le posibilităţile de aprovizionare. In această grea situaţie, Regele polon trebui să primească propunerile de pace ale lui Ştefan, să ridice asediul şi să întoarcă calea spre casă. Ceiace urmă, ca pedeapsă a înşelării şi îngâmfării, se ştie — dezastrul din Codrul Cozminului!

Acest din urmă asediu învederează pentru întâia oară puterea de rezistenţă a cetăţii, care înfruntă trei săptămâni şi ar fi putut, negreşit, înfrunta şi mai mult marea armie leşească a lui Ioan Albert. Aceasta mulţumită nu numai bunei sale întocmiri strategice şi militare, ci şi favorabilei aşezări naturale. Intr'adevăr, o simplă vedere a colinei

greu accesibile pe care se găseşte cetatea, a şanţurilor adânci şi late ce o împrejmuesc şi a zidurilor puternice şi înalte ce o încing, e suficientă a da, chiar şi vizitatorului profan în ale artei militare, înţelesul puterii nebiruite a cetăţii dela Suceava, — putere ce se va afirma, cum vom vedea îndată, şi cu prilejul asediilor viitoare, dela 1563 şi 1653. De altfel niciodată cetatea n'a putut fi luată cu puterea, ci numai silită a se preda, prin lipsă sau trădare.

După Ştefan cel Mare, până la asediul dela 1563, Suceava fu martoră numai a două evenimente mai însemnate. Ea văzu în preajmă-i, la 1509, oastea polonă de pradă a lui Nic. Kameniecki, care venise să răzbune o recentă expediţie în Polonia a lui Bogdan cel Orb (1504—1517), fără însă să poată strica ceva cetăţii, iar la 1538 puternica oaste turcească a lui Soliman Magnificul însuşi, venit să izgonească pe Rareş şi să supună Moldova. Atunci se puse la cale un început de asediu; boierii, care-şi părăsiseră Domnul, predară însă cetatea fără opunere. Astfel, în palatul în care Ştefan Vodă îşi petrecu glorioasele-i bătrâneţe, marele Padişah primi încredinţarea de supunere a ţării şi făcu Domn pe Ştefan Vodă, zis şi Lăcustă, care, doi ani în urmă, la 1540, îşi mântui viaţa chiar în cetate, asasinat fiind de boerii săi, într'un foişor al palatului domnesc. Sângele acesta potoli pofta de răzbunări şi turburări a urmaşilor săi pentru douăzeci şi mai bine de ani. Căci toţi Domnii acestui interval—Alexandru Cornea (1540—41), Petru Rareş a doua oară (1541—46) — care făcu cetăţii reparaţiunile pe cari vremea le impuneà—Iliaş Vodă (1546—51) şi Ştefan Vodă (1551—52), fiii lui Rareş, cum şi urmaşul lor Alexandru Lăpuşneanu (1552—61), stăpâniră în bună pace cetatea. Numai ajungerea în domnia Moldovei a aventurierului grec Iacob Heraclid Despot (1561—63) turbură lucrurile.

In adevăr, urît de ţară şi de boeri, cari, cu Tomşa Hat-

manul în frunte, se sculară împotrivă-i, părăsit de prieteni şi de sprijinitori, cărora nu ştiu a le fi mulţumitor şi recunoscător şi ameninţat de Cazacii lui Wiszniewiecki, care râvnià domnia, Despot Vodă hotărî să reziste tuturora, puindu-şi nădejdea în cetatea Sucevii, pe care, chiar dela începutul domniei, o fortificase şi o dăduse în paza lefegiilor săi. — Cu 400 Unguri şi cu 300 soldaţi de diferite neamuri, la 8 August 1563, el se închise aşadar în cetate, spre a se împotrivi Cazacilor lui Wiszniewiecki şi Moldovenilor lui Tomşa, care, proclamat Domn la 10 August, apăru îndată sub zidurile Sucevii, în timp ce Wiszniewiecki cu Cazacii săi se ţineà ceva mai departe, pe lunca Siretului.

Astfel începu asediul vestit al Sucevii dela 1563, care avu două părţi — asediul cu forţele moldoveneşti ale lui Tomşa, neizbutit, şi asediul cu forţele ardeleneşti primite în ajutor dela Ioan Sigismund al Transilvaniei, care ţinu două luni şi se termină cu predarea cetăţii prin trădare.

In primul asediu, Tomşa, pe dată ce înconjură cetatea, puse să se facă lucrări necesare pentru luarea ei. Cum însă Moldovenii nu prea erau experţi în atari lucrări şi cum Despot le împiedecà cu ieşirile zilnice alor săi, asediul mergeà foarte greu. Asediaţii, cu toate că asediatorii duseră şi aşezară tunurile în faţa porţii celei mari a cetăţii, cu scop de a o distruge, făceau necontenite incursiuni în afară. Ba ei merseră atât de departe în cât într'o bună zi năvăliră cu toţii asupra Moldovenilor, spre a le apuca tunurile,— ceiace şi izbutiră, după o scurtă şi înverşunată luptă. Ne mai având acum nici tunuri şi «văzând moalele lucru de dobândit cetatea», cum scrie cronicarul nostru, Tomşa trimise după ajutor la Principele Ardealului. Până a se pregăti şi sosi acest ajutor, el ridică asediul şi dădu, la podul Vericicanilor, lângă Siret, lupta cu Cazacii lui Wiszniewiecki, care fu, se ştie, bătut şi prins de ai noştri, ce reveniră îndată sub cetate. In acest interval, dela plecarea până la întoarcerea lui Tomşa, Suceava rămase vreo zece zile despresurată. Despot ar fi putut deci căuta scăpare în altă

parte. Increzător însă în puterea cetăţii şi în devotamentul lefegiilor săi, el preferi a rămâne şi a rezista mai departe asediului. In acest scop, îşi primeni trupele şi-şi aduse noi cantităţi de provizii şi muniţii. Astfel pregătit, în speranţa ajutoarelor ce aştepta, Despot întâmpină noul şi îndelungatul asediu care începu pe dată ce Tomşa primi ajutorul cerut şi trimis din Ardeal.

Acest ajutor intră în Moldova în primele zile ale lui Septemvrie şi constă din 400 soldaţi călări sub comanda lui Ladislau Rádák şi 300 puşcaşi sub comanda lui Toma Daczó. Ardelenii veniră anume pregătiţi pentru asediu — cu oameni speciali pentru lucrări de şanţuri şi de subminare şi cu pulbere din belşug pentru tunuri. Având între căpitanii lor unul mai expert în asemenea lucrări, de îndată ce se întruniră cu oastea moldovenească a lui Tomşa şi ajunseră la Suceava, ei se puseră serios pe lucru. In câteva zile săpară şanţuri şi ridicară tranşee jurîmprejurul cetăţii, ajungând până la poarta cea mare, a cărei punte (pont-levis) o nimiciră, ca nimeni să nu mai poată eşi din cetate. Asediaţii fură astfel cu totul închişi, ne mai putând comunica cu lumea din afară decât prin o poartă ascunsă ce ei improvizară.

Ingrijat de situaţia dificilă în care-l aduceà noul asediu şi văzând că acum nu mai poate împiedecà, cu ieşirile şi focul alor săi, formarea cercului de fier, care pe zi ce treceà se tot strângeà şi întărià în jurul cetăţii, Despot ordonă pedestrimei sale să facă, ca şi de rândul trecut, o năvală generală în afară. Aceasta ascultă şi angaje o mare luptă cu asediatorii, luptă în care-şi găsi sfârşitul însuşi Barnovski Hatmanul lui Tomşa. Sforţarea fu însă zădarnică : asediaţii se traseră îndărăt în cetate, lăsând pe asediatori la adăpostul şanţurilor şi tranşeelor lor, cari se întindeau până sub zidurile cetăţii. Lupta continuă în urmă între unii şi alţii numai cu armele de foc — puşti şi tunuri. Ea ţinu câteva săptămâni de zile neîntrerupt, în speranţă, pentru cei din lăuntru, că vor fi despresuraţi de oştile polone ce aşteptau

să le vină în ajutor, iar pentru cei din afară că cetatea va capitula prin foame, căci, oricât de bine ar fi fost ea aprovizionată, aceasta trebuiă totuş să vină.

In această situaţie nealeasă, cum stau aşa în apropiere unii de alţii, Ungurii din afară începură a vorbi cu cei din lăuntru, promiţându-le, în numele căpitanilor lor, răsplată şi libertate, dacă vor preda cetatea şi pe Domnul lor. Parlamentările aceste, firește, nu rămaseră ascunse lui Despot, care opri, sub pedeapsă de moarte, pe ai săi a mai comunica cu cei din afară, ba, ca să statorească pildă, puse să tae capul celui ce călcă mai întâiu aspra poruncă. Faptul provocă o mare zarvă, special între pedestraşii comandaţi de Petru Deváy. Despot nu se lăsă însă intimidat. Prepuind pe acest căpitan al său ca instigator, el îl străpunse cu sabia. La strigătul de moarte al celui ce astfel plătiă necredinţa sa, pedestrimea se strânse înaintea camerei lui Despot, cerând cu ameninţare pe căpitanul ei, iar când trupul acestuia fu aruncat pe fereastră o adevărată răscoală izbucni în cetate. — Strigătele de ameninţare şi răzbunare ajunseră până la cei din afară, cari luară astfel cunoştinţă de răzvrătire. In mânia lor, pedestraşii lui Deváy puseră la cale pierderea lui Despot; de teamă însă de a nu fi priviţi de trădători, după ce se mai liniştiră, socotiră că e deajuns să închine cetatea lui Tomşa. In zadar Martin Farkas, căpitanul călărimei, caută să potolească spiritele, în zadar Despot cearcă să-i întoarcă, cu ademeniri şi rugăciuni, dela planul lor! Ei rămaseră statornici în hotărîrea lor şi, a doua zi după uciderea lui Deváy, trimiseră o delegaţie în tabăra asediatorilor să stabilească condiţiile predării cetăţii şi a lui Despot — libertatea de a se reimpatria cu toate cele ce vor putea lua cu dânşii.

In miez de noapte, înţelegerea aceasta fu adusă la cunoştinţa lui Despot, care făcu o ultimă încercare pe lângă lefegiii săi, rugându-i, implorându-i în genunchi chiar, să-i rămână credincioşi, căci, le spuneà el, oştile polone ale lui Lacki şi ale lui Zborowski, socru-său, vin să despresure cetatea şi

să-i mântuească. Soldaţii rămaseră însă neînduplecaţi, iar la teama fostului lor Domn că va fi tras în ţeapă, ei îl încredinţară că nu i se va întâmpla nimic, de oarece a fost cerut să fie trimis la Constantinopol. Cu această slabă nădejde de scăpare, Despot petrecu cele câteva ceasuri ale ultimei sale nopţi de chinuri şi lacrămi. Când se făcu ziuă, soldaţii se arătară din nou, poruncindu-i să se scoale, să se îmbrace şi să se gătească de plecare. Văzând că totul s'a terminat şi că nici chiar fuga ce o ceru, cu primejdia sa numai, nu-i fu îngăduită, nefericitul Domn chemă la sine pe soldaţii ce-i rămaseră credincioşi până la urmă, le mulţumi pentru devotamentul lor, îmbrăţişându-i şi împărţindu-le ultimele sale bunuri — pietrele dela inele şi o coroană de aur. Apoi, îmbrăcat în hainele cele mai scumpe, călare, cu buzduganul în mână şi înconjurat de cei mai devotaţi ai săi, fu scos afară din cetate şi dus înaintea lui Tomşa, la Areni, «unde eră adunată ţara».

In faţa Domnului, Despot fu înfruntat cu asprime pentru toate nelegiuirile sale. El nu răspunse nimic, ci, căzând în genunchi, îşi cerşi viaţa, ca să se poată pocăi în vre-o mănăstire. «Cum, se zice a fi întâmpinat cu indignare Ştefan Vodă, vrei să fii călugăr, fără să fii creştin !» — şi-l lovi cu buzduganul în cap, lăsându-l mort pe loc.

In acest chip tragic se termină, în ziua de 6 Noemvrie, îndelungul asediu al Sucevii dela 1563.

Cu moartea lui Despot, lucrurile se mai liniştiră. — Tomşa, neputându-şi câştiga încrederea Turcilor, fu înlocuit prin Alexandru Lăpuşneanu, venit să stăpânească pentru a doua oară Moldova (Octomvrie 1564). In această nouă a sa domnie, se petrecu un fapt osebit de însemnat în analele cetăţilor moldoveneşti — arderea şi distrugerea lor, care, după Ureche, ar fi fost cerută lui Lăpuşneanu de Turci. Nu poate fi însă vorba de o ardere şi risipire totală, ci numai de o părăsire şi stricare parţială, spre a nu mai servi pe viitor ca fortăreţe, ca *apărături*, turburătorilor pretendenţi la domnie, de peste hotare. Aceasta pentru cuvântul

că cu două trei decenii în urmă le regăsim mai pe toate în funcţiune....

Că între cetăţile astfel părăsite de Lăpuşneanu a fost şi Suceava — e neîndoios. De altfel, singur faptul mutării reşedinţei domneşti la Iaşi ne arată că, odată cu vechia capitală a ţării, el părăsi şi cetatea, care, negreşit, suferise destule stricăciuni pe vremea îndelungatului asediu dela 1563, pentru ca să mai fi fost nevoie a-i aduce altele noi. In această stare de părăsire rămase cetatea noastră până către sfârşitul sec. al XVI, când Domnii răzvrătiţi împotriva Turcilor, Aron Vodă (1592—1595) şi Ştefan Răzvan (1595), îşi reluară reşedinţa la Suceava, când, mai ales, Ieremie Movilă (1595—1606) se aşeză statornic acì. Atunci cetatea fu din nou garnizonată cu lefegiii unguri ai lui Aron Vodă şi, mai pe urmă, cu slujitorii poloni ai lui Ieremie Movilă, care o şi restaură, readucându-o în starea cea mai bună.

In acest timp, chiar la 1600, cetatea Sucevii ajunse, pentru scurt timp, în stăpânirea lui Mihai Viteazul. Se cunosc împrejurările. Plecat din Ardeal în Moldova, la 16 Maiu el erà în lagăr lângă Suceava, de unde Ieremie Movilă, neascultând sfatul Polonilor de a se fortifica şi aştepta acì până ce-i vor veni într'ajutor, fugise, lăsând 220 haiduci leşeşti întru paza cetăţii. Fără zăbavă, Mihai Vodă plecă pe urmele lui Ieremie la Hotin, unde acesta se închisese. Inainte de 20 Maiu, el erà sub zidurile fortăreţei depe malul Nistrului. Cum însă aceasta nu puteà fi cuprinsă decât printr'un asediu mai îndelungat, Mihai lăsă acolo în acest scop 2.000 pedestraşi şi 200 călăreţi, iar el, a doua zi chiar, se întoarse la Suceava. Acì cetatea i se predă fără luptă, «fără nici măcar o lovitură de tun», cum scrià un contemporan martor ocular. Grăbit a ajunge în capitala Moldovei, spre a primi închinarea boerilor, Mihai Vodă lăsă cetatea în seama căpitanului său Ioan Kaptury, care-i depuse, la 29 Mai, jurământ de credinţă, ca «pârcălab al cetăţii», iar el plecă la

Iaşi, unde-l găsim la 1 Iunie, iar de acì în Aredal, unde trecuse pela 20 ale lunii.

Kaptury ţinu cu credinţă cetatea, cât timp Moldova, măcar nominal, rămase în stăpânirea lui Mihai. — Când şi în ce împrejurări o predă sau părăsi nu putem şti. Negreşit însă, numai după înfrângerea Domnului său în Ţara Românească şi după reaşezarea lui Ieremie Movilă în scaunul Moldovei, când patronul său Zomoyski îi puse condiţie să garnizoneze cetăţile ţării cu oştire polonă.

Din nou deci slujitorii poloni luară în stăpânire cetatea Sucevii, ţinând-o în tot timpul lui Ieremie Movilă, a fratelui său Simeon şi a copiilor lor ce şi-au sprijinit domnia pe Poloni. Nici un eveniment mai de seamă nu se întâmplă în acest timp în legătură cu Suceava, decât doar o năvălire tătară în 1624, care aduse adăpostirea în cetate a Domnului de atunci, a lui Radu Mihnea, fără însă ca năvălitorii să fi ajuns până acì. Urmă apoi iarăşi o perioadă de linişte, până la groaznica năvălire tatară dela 1650, care aduse retragerea lui Vasile Lupul în codrul Căpoteştilor şi adăpostirea a o seamă de boeri, cu Gavrilaş Logofătul în cap, în cetatea dela Suceava. De astă dată Tătarii ajunseră până sub zidurile ei, dar boerii îi îmbunară şi îndepărtară cu bani. Astfel, a doua oară, cetatea scăpă. Pentru puţin timp însă, căci trei ani în urmă, un mare eveniment, cel mai de seamă în trecutul Sucevii, aveà să se petreacă sub zidurile cetăţii, — asediul Cazacilor lui Timuş Chmelnicki dela 1653. Şi anume iată în ce împrejurări.

Invingând pe Lupul la Sârca (16 Iulie) şi silindu-l a-şi părăsi ţara, Gheorghe Ştefan plecă în grabă la Suceava, unde se găsià închisă în cetate Doamna lui Vasile Vodă, cu toată casa şi averea lui... Acì conăci în apropiere, la Scheia, în casele lui Todiraşco Logofătul, iar pre Seimeni şi Unguri «îi îngropă împrejurul cetăţii». Apoi, neputând îndu-

pleca pe Doamnă a se preda de bună voie, cu tunuri aduse dela Iaşi şi Hotin, începu a bate cetatea.

Pe când aceste se petreceau sub zidurile Sucevii, noul Domn al Moldovei primi veste cum că Cazacii, sub Timuş, fiul lui Bogdan Chmelnicki, au intrat în ţară, cu scop de a libera pe soacră-sa, Domna lui Vasile Vodă. Faţă de trupele mai numeroase — 15.000 Cazaci şi 700 Tătari — ale lui Timuş, Gheorghe Ştefan, care aveà numai 10.000 de oameni, lăsă cetatea şi se retrase spre Cotnari, spre a se aduna acolo cu oştile ardelene şi polone, pe cari le ceruse în ajutor şi pe cari le aştepta, pentru ca împreună să ţină calea Cazacilor, unde-va, la loc deschis, pe Jijia.

Ajutorul ardelean — 4.000 Săcui sub comanda lui Ştefan Petki — sosi. Numai cu el însă, Ştefan Vodă nu se încumetă a ţine calea lui Timuş, care — la 11 August — trecuse Nistrul pela Soroca. Cazacii avură aşadar drum liber la Suceava, unde Timuş — găsind cetatea cu puţini oameni de straje în jurul ei — slobozi cea mai mare parte din trupe la pradă, iar el, cu câteva mii din ai săi, se aşeză sub cetate, în şanţurile făcute şi părăsite de Moldoveni. Cazacii prădau în toată voia mănăstirile din nord-vestul ţării, când Timuş, aflând că trupele de ajutor polon au trecut Nistrul, s'au unit cu Moldovenii şi vin asupră-i, trimise în grabă după dânşii. Dar cum ei fuseseră loviţi şi sfărâmaţi, prin sate şi păduri, de oştile moldovene şi polone, Timuş nu rămase decât cu vre-o 5—6.000 de Cazaci şi cu 700 de Tătari să suporte asediul pe care Gheorghe Ştefan nu întârzie a-l pune la Suceava. Modul cum el fu asediat de oştile aliate moldo-ungaro-polone ni-l arată, amănunţit şi veridic, Miron Costin.

Şi anume : După ce ajutorul polon, sub conducerea Polcovnicului Kondracki dela Camenița, pătrunse în Moldova şi se împreună—la 18 August—cu oştile lui Gheorghe Ştefan, porniră cu toţii spre Suceava, iar după ce se ajunseră şi cu oştile ardelene, la sat la Grigoreşti, pe Siret, ţinură *sfat de răsboiu*. Acì, dându-se conducerea lui Kondracki, se hotărî, după propunerea acestuia, să se atace, îndată şi cu putere,

pe Cazaci, până a nu apuca ei să se îngroape în şanţuri în jurul cetăţii. Căci, ziceà Kondracki, «oastea căzăcească, dacă apucă a se îngropa, să arunce şanţuri prejur sine, nu la loc sub cetate, ca acesta, ci hie la ce părău, nedobândită este». Rânduindu-se aşadar în frunte Leşii, apoi Săcuii şi în urmă Moldovenii, comandaţii se înţeleseră ca să atace, rând pe rând, pe Cazaci. Aşa şi făcură. După ce trecură o dumbrava ce le stăteà în faţă, Leşii purceseră «în biciu» spre cetate, lovindu-se cu Cazacii şi Tătarii călări. Dar Săcuii şi Moldovenii nu-i secondară. Astfel Kondracki angaje singur lupta. Cazacii, fiind mai numeroşi, se împărţiră îndată—unii ţinând piept Leşilor, alţii lucrând la şanţuri. Şi aşa, luptând şi săpând bărbăteşte, «într'o mică de ceas, ridicară şanţurile, cât fură piedică cailor». Atunci Leşii, văzând că nu sunt susţinuţi de cei rămaşi în urmă şi că Cazacii şi-au întărit tabăra, s'au tras din luptă, dosindu-se în nişte pometi până 'n spre seară, când se mutară în preajma cetăţii, unde sosiră şi ceilalţi — Petki cu Săcuii şi Ştefan Vodă cu Moldovenii, înconjurând pe Cazaci.

Din primele zile ale înconjurului lor, Cazacii îşi întăriră tabăra aşa de bine cu şanţuri, «cât nu erà a gândire să-i mai dobândească». Totuş, asediatorii, chiar dela început, îi asaltară în două rânduri atât de viguros, încât, când ei făcură un al treilea asalt, Timuş fu nevoit să se retragă în cetate. Asalturile acestea continuară destul de des, dar, se vede, fără prea mare pagubă pentru Cazaci, cari erau bine adăpostiţi şi întăriţi în şanţuri şi cari, la rândul lor, făceau mereu ieşiri din tabără, fie pentru a susţine lupte cu ai noştri, fie pentru a-şi procura apă şi hrană. Tătarii ieşiră încaltea cu totul. Nedeprinşi a sta şi lupta închişi, ei cerură voie lui Timuş să plece. Acesta răspunse prin a tăia capul Mărzacului lor. Atunci, în plină revoltă, Tătarii — toţi cei 700 — plecară, întorcând armele împotriva Cazacilor, iar asediatorii, după ce primiră asigurările lor de supunere şi credinţă, le dădură drumul spre casă.

Cu toată această defecţiune, Cazacii se ţineau destul de

bine, căci, întăriţi cum erau în tabăra lor, asalturile asediatorilor nu le strica mai nimic, întrucât şanţurile lor aveau tranşee duble. Asemenea bătaia tunurilor, împotriva căreia ei se adăpostiau în gropile ce-şi făcuseră sub pământ, gropi ale căror urme se cunosc încă şi astăzi. Văzând că astfel nu-i puteà izbândi, Gheorghe Ştefan duse şi aşeză tunurile pe locul cel mai înalt din oraş, care domină curtea din lăuntru a castelului. Aceasta mai mult ca ameninţare, decât cu gând serios de a strica cetatea, pe care Domnul aveà tot interesul s'o cruţe. De aceea el porunci Moldovenilor să bată numai alăturea de cetate, în tabără. Dar Cazacii îl urmăriră până acì. Căci în primele zile ale lui Septemvrie ei făcură o mare năvălire cu scop de a pune mâna pe tunuri. O aprigă încăerare se încinse, în care ai noştri ar fi rămas dovediţi, dacă Leşii n'ar fi sosit la timp în ajutor, să respingă pe năvălitori şi să salveze tunurile lui Gheorghe Ştefan.

Cu mari pierderi, Cazacii se retraseră în tabăra lor, unde, de rândul acesta, asediatorii îi închiseră desăvârşit, punând oşti de toate părţile. In chipul acesta îi lipsiră complet de apă şi de hrană, din care cauză mulţi din ei se predau zi de zi alor noştri. Astfel închis, ameninţat de foame şi de defecţiunea alor săi, Timuş trimise la tatăl său, să-i vină grabnic în ajutor. Curierul fu însă prins de asediatori, cari — aflând dela dânsul situaţia grea în care se găsiau asediaţii — înţeleseră că, cu oarecari silinţi din parte-le, aceştia nu mai puteau aveà altă mântuire decât moartea sau predarea. Trimiseră deci după nouă ajutoare atât la Rákóczy în Ardeal, cât şi la Sigismund în Polonia.

Ajutoarele cerute nu întârziară. Sosiră, mai întâiu, pe la 5 Septemvrie, Polonii, sub Colonelul Döhnhof şi Obuchowicz, apoi Ungurii, sub Kemény János, cari, unindu-se cu Săcuii lui Ştefan Petki, strânseră şi mai mult pe asediaţi, înrăutăţindu-le nespus situaţia destul de grea în care se aflau— lipsiţi complet de hrană, «cât şi pieile de pe caii morţi frigeau şi mâncau», obosiţi de straje şi străbătuţi de puşti. Căci Leşii de 'ndată ce sosiră, «s'au pus în deal, deasupra

cetății, peste drumul ce vine din târg pe sub cetate, tocmindu-și puștile (tunurile) drept asupra taberii». «Și-i bătură foarte tare — scrie mai departe Miron Costin — cât și prin găuri (gropile subterane) îl nimeriâ»...

Paralel cu această acțiune a tunurilor, oastea cea nouă reluă cu mai multă vigoare asalturile. Cu prilejul unui asemenea asalt, o ghiulea de tun, îndreptată de asediatori spre locul unde erà cortul lui Timuș, lovi drept în roata unui tun, pe care asediații îl îndreptau spre ai noștri. O bucată de lemn sfărâmă piciorul crudului Cazac, ceiace, trei zile în urmă, la 15 Septemvrie, îi cauză sfârșitul. Cu moartea lui Timuș, lucrurile luară altă față. Cazacii își aleseră o nouă căpetenie, pe un anume Feodorovici. Dar cu autoritatea aspră a șefului mort, dispăru și disciplina din tabăra căzăcească. Pe de altă parte, foamea de care suferiau groaznic și frica de moarte ce intrase în ei, înspăimântase cu totul pe asediați, cari, în momente de primejdie, nu mai săriau la șanțuri, să le apere, ci năvăliau cu toții la porțile cetății, căutând scăpare în lăuntru.

In astfel de împrejurări, firește, nu mai erà de rezistat. Incepură deci tratativele între Doamnă și Cazaci, între aceștia și asediatori. Înțelegerea nu fu grea, cei răzbiți trebuind să primească condițiile celor din afară și să predea cetatea. Astfel, după ce Feodorovici cu ceilalți tovarăși ai săi au legat tocmeală cu Ștefan Vodă și cu Kemény János — Kondracki bolnăvindu-se plecase mai înainte—și după ce ei prestară jurământ de credință și supunere Principelui transilvan și Domnilor români, au dat, în ziua de 9 Octomvrie, cetatea pe seama lui Ștefan Vodă, iar Cazacii, câți mai rămaseseră, cu tabără puțină, luând cu dânșii trupul lui Timuș, s'au tras de sub cetate, prin târg, pe apa Sucevii în jos, spre Siret, ducându-se în pace acasă. «Așa se sfârși războiul Cazacilor de sub cetatea Sucevii»—încheie Miron Costin. Averile—despre cari se spuneau lucruri fabuloase—și casa lui Vasile Vodă—Doamna și Ștefăniță Vodă—căzură pe mâinele lui Gheorghe Ștefan. Asemenea toți cei închiși în cetate.

După ce-şi desfăcu tabăra dela Suceava, Gheorghe Ştefan lăsă în cetate 200 Nemţi cu Polcovnicul lor, luă pe Doamnă şi pe Ştefăniţă Vodă şi părăsi oraşul, coborîndu-se, spre Roman. In urmă, el mai veni odată la Suceava, să se adăpostească în cetate de frica Tătarilor, în vara anului 1657. Asemenea Gheorghe Ghika Vodă, în Decemvrie anul următor, dar nu de frica Tătarilor, ci de acea a ciumei, care bântuià atunci Iaşii. De acì încolo, până la 1673, în timpul luptelor turco-polone ce începuseră cu un an mai înainte, cetatea Sucevii nu mai avu nici un rol. In timpul acestor lupte însă, ea servi încercărilor polone de a lua în stăpânire Moldova. Astfel, în Octomvrie 1673, pe când Sobieski venià împotriva taberei turceşti dela Hotin, Petriceicu Vodă aduse 7000 Poloni să-i înstăpânească în partea de sus a ţării, în cetăţile dela Neamţu şi Suceava. Pe la sfârşitul lui Octomvrie, el întări repede, cum putu, cetatea, apoi, dând-o în seama ostaşilor poloni, plecă la Iaşi — unde se aşeză în scaunul din care fugise noul Domn al Turcilor, Dumitraşcu Cantacuzino.

Oştile polone lăsate în Suceava rămaseră în cetate şi după alungarea lui Petriceicu Vodă din scurta sa reinstalare în domnie (Noemvrie 1673—Ianuarie 1674), mai bine de un an. Ele făceau mari pagube în jurul cetaţii, jefuind şi prădând pe locuitori, cât boerii din partea locului se băjenăriseră de răul lor. Văzând aceasta, Dumitraşcu Vodă, întors în scaun, trimise, în primăvară, pe Sandu Buhuş Hatmanul cu oastea ce aveà, pentru ca împreună cu Turcii şi Tătarii ce fuseseră trimişi la iernat în ţară, «să închidă» pe Leşii din cetate «dela hrană» ori să-i scoată, de vor putea, din cuiburile lor. Moldovenii şi Tătarii stătură în preajma cetăţii până ce Leşii «au flămânzit şi s'au închinat de bunăvoie», la 9 August 1674, când o convenţie specială se încheie între delegatul Domnului Moldovei şi al Hanului tătăresc pe deoparte şi delegatul Regelui polon (Teodor Franck, comandantul cetăţii) pe de altă parte — convenţie

în care se prevedeau condiţiile sub cari trupele polone aveau să iasă din cetate şi să se întoarcă în patrie.

Spre a evita pe viitor asemeni supărăcioase incuibări ale Leşilor în ţară, Dumitraşcu Vodă, după ce luă înţelegere cu Turcii şi primi ajutorul lor, trimise, în vara anului următor, în Iulie 1675, de nimici «cetăţile cele vestite ale Moldovei» — Neamţul şi Suceava, care, neputând fi stricată cu lagum, cu mine, fu dată pradă focului. Astfel vechia cetate a lui Ştefan cel Mare fu prefăcută, scrie d. Iorga, «într'un cuptor uriaş — rug al măririi noastre celei vechi». După foc veni şi cutremurul să desăvârşească opera de distrugere, în zilele lui Duca Vodă cel Bătrân, în a treia sa domnie (1678 — 1684), când, relatează Neculce, «fost-au şi cutremur prea mare şi au căzut atunci şi turnul cel mare din cetatea Sucevii, ce-i ziceau oamenii turnul Neboise». — In urmă, cu cât vremea treceà, cu atât ruina creşteà, aşa că, patru decenii mai târziu, Dim. Cantemir, amintind de vechea mărire a Sucevei, arătà că cetatea zace toată în ruină.

Cu distrugerea şi ruinarea cetăţii de la Suceava, se încheie şi istoria ei. — De acum încolo, pentru cercetători, ea nu mai prezintă decât interes arheologic. Sub acest raport rămâne deci să o cercetăm şi noi, ceiace azi se poate prea bine face pe baza operei d-lui Arh. K. Romstorfer, publicată anul trecut de Academia Română *).

---

*) *Cetatea Sucevii, descrisă pe temeiul propriilor cercetări făcute între 1895 şi 1904 de K. A. Romstorfer şi publicată în româneşte cu o notiţă istorică de Alex. Lapedatu.*

110

II

Ca şi oraşul, cetatea Sucevii e aşezată de partea dreaptă a râului cu acelaş nume, pe marginea de nord-est a platoului ce se ridică şi întinde de acì spre sud-vest până în apa Moldovei. Ea e despărţită de oraş prin o văgăună destul de largă, formată de valea Cacainii, care curge şi se varsă aproape perpendicular în Suceava. — Oraşul şi cetatea stau aşadar faţă 'n faţă — întâiul la 341 m., a doua la 316 m. dela nivelul mării. Diferenţa dintre aceste cifre ne arată că oraşul dominează cetatea (curtea ei lăuntrică) cu 25 m., ceiace explică motivul pentru care asediatorii dela 1653 au dus, cum am arătat mai sus, tunurile în partea cea mai ridicată a târgului ca să bată cetatea.

Terenul pe care se află situată cetatea măsoară, azi încă, 120 m. în lungime şi 80 m. în lăţime. Zic azi încă, pentru că o parte din el — pe laturea de nord — s'a rupt şi surpat pe coasta abruptă ce-o formează colina acì, în spre Cacaina. La răsărit de cetate, pe o lungime de 320 m. şi o lăţime de 300 m., se întinde, înclinându-se uşor spre sud-vest, un teren cu mult mai mare — aproape 10 hectare — numit de d-l Romstorfer Câmpul Şanţurilor sau, mai bine, al Cazacilor, din cauză că acì au tăbărît, s'au fortificat şi au rezistat Cazacii lui Timuş la 1653 (Tab. 1).

Ce fel se înfăţişau resturile cetăţii înainte de începerea săpăturilor de desgropare se vede reprezentat în acelaş

desemn : de către nord — coasta abruptă de care am vorbit adineaori a colinei, de către apus — o parte din zidurile împrejmuitoare ale cetăţii, cu bastioane şi contraforţi, de către sud — urme din aceleaşi ziduri şi resturi din turnurile castelului, iar de către vest — temeliile clădirilor din această parte a castelului, cu zidurile nalte ale paraclisului. — Alăturea, pe terenul vecin, pe aşa zisul Câmp al Cazacilor, astăzi arat şi nivelat, se puteau urmări două rânduri paralele de şanţuri cu valuri în formă de cercuri, legate cu o serie de gropi şi altfel de întărituri de pământ. Valurile aceste, nalte odinioară de 1 m. şi late de 4—5 m., aveau, la început, o înălţime îndoită şi, firesţe, o bază mai restrânsă, de 2—3 m. Ele au fost făcute, împreună cu şanţurile, ca lucrări de ofensivă, de Leşii asediatori ai cetăţii la 1600, refăcute apoi, ca lucrări de defensivă, de Cazacii lui Timuş, la 1653.

Pe lângă şanţul împrejmuitor al zidurilor din afară, despre care vom vorbi îndată, — atât erà tot ceiace se mai vedeà, acum două decenii, din vechia cetate domnească a Moldovei. Căci dărămăturile, molozul şi pământul suprapus timp de două veacuri, dela părăsirea şi ruinarea cetăţii, se ridicase mult (5 m.) peste nivelul primitiv al castelului şi cetăţii (cum se arată prin linia punctată ce se vede deasupra secţiunilor AB şi CB de pe tab. 2). Natural că din atât numai, erà foarte greu a se urmări şi înţelege întocmirea de odinioară a cetăţii, aşa cum bunăoară erà ea pe vremea lui Ştefan cel Mare, a lui Petru Rareş, a lui Ieremie Movilă şi a lui Vasile Lupul. Dar cu lucrarea răbdătoare şi sistematică de care am vorbit a d-lui Romstorfer s'a făcut cu putinţă şi aceasta. Căci, cu ajutorul cercetărilor şi lămuririlor sale, putem şti azi destul de bine cum şi ce fel a fost întocmită cetatea dela Suceava — acest mormânt sfânt al gloriei noastre trecute.

* * *

Consiliul Județean Cluj
Biblioteca Județeană
"Octavian Goga"

Mai întâiu de jurîmprejur sau, mai exact, de către apus, miazăzi şi răsărit, cetatea erà înconjurată cu un mare şanţ, lat de 30 m. — pe alocurea chiar de 40 m. — şi adânc de vreo 9 m. Acest şanţ erà săpat în teren imediat sub zidurile cetăţii şi, la început, adâncimea lui a fost mai mare, de vreo 12 m. (Tab. 1). El nu continuà pe laturea de nord, întru cât aceasta, din cauza coastei abrupte, erà aproape inaccesibilă. Posibil însă ca jos, la poalele colinei, în marginea Cacainei, să fi existat, pentru apărare, oarecari şanţuri mai mici, poate chiar în legătură cu şanţul cel mare de sus.

Multă vreme s'a crezut că şanţul cetăţii se puteà zăgăzui la capete şi, la trebuinţă, umpleà cu apă. Aceasta din cauză că zidurile din afară au pe marginea lor de către şanţ, până la o înălţime oarecare, o faţă mai închisă, mai întunecoasă, care se ziceà că e cauzată de mâlul depus de apă în timpul când şanţurile erau zăgăzuite şi umplute. Urmele de felul acesta dispar însă foatre curând — observă d-l Romstorfer — aşa că culoarea mai închisă, mai întunecoasă, a zidurilor nu poate fi atribuită lor, ci vegetaţiei născute prin infiltraţia apelor din pământ în ziduri.

De altminteri umplerea şanţului cu apă erà imposibilă din două cauze—întâiu pentru că nu se puteà aduce şi ridica atât de sus o cantitate aşa de mare de apă, câtă ar fi trebuit să se umple şanţul, al doilea pentru că, chiar să se fi putut face acest lucru, deosebirea de nivel a celor două capete ale şanţului făceà imposibilă o atare operaţie, căci înainte ca apa să fi ajuns pe fundul capătului de est al şanţului, ea s'ar fi vărsat peste marginea capătului de vest, situat cu mult mai jos (după cum se poate vedeà din secţia AB, de pe tab. 2).

Indărătul şanţurilor erau zidurile cetăţii, cari, ca şi şanţul, se întindeau tot numai pe trei laturi—de către apus, sud şi răsărit. Construite în poligon, ele aveau şapte laturi, legate între ele, la unghiuri, cu bastioane semicilindrice în afară (**22, 23, 25** şi **11**). Prin săpăturile între-

1012383

prinse, temeliile acestor ziduri şi bastioane, îngropate în pământ, s'au putut urmări şi stabili în întregime, — zidurile şi bastioanele însă numai pe laturea de vest, căci numai de aceasta parte ele stau şi azi în picioare şi anume : între bastioanele **22** şi **23**, pe o lungime de 50 m., având o grosime de 4 m. şi o înălţime, existentă încă şi azi, de 15 m., dela fundul şanţului. Ele erau sprijinite de puternici contraforţi, cum sunt cei doi de lângă bastionul **22**, şi aveau din loc în loc ferestre de observaţie, cum e cea dela aceiaş curtină (w), iar în partea superioară, pe toată lungimea, metereze pentru luptători, cari circulau în jurul zidurilor pe poduri, coridoare, de lemn, susţinute pe grinzi împlântate în găuri făcute în ziduri.

Astfel erau şi se înfăţişau zidurile cetăţii dela Suceava — înalte, groase şi puternice, cât n'au putut fi sfărâmate şi escaladate nici odată. E de observat că ele au fost construite ulterior, în faţa altora mai vechi, poate cele de la început, mai subţiri şi, desigur, mai mici (după cum se indică în desemnul d-lui Romstorfer de pe tab. 2).

Acum că cunoaştem şanţul şi zidurile cetăţii, să pătrundem în lăuntru şi să vedem cum şi ce fel erà ea întocmită acì. Până la cercetările d-lui Romstorfer, Sucevenii erau încredinţaţi că poarta cetăţii erà pe laturea de apus, prin deschizătura (largă de 5 m.) ce se vedeà acolo în zid (w, tab. 2). D-l Romstorfer s'a îndoit însă dela început de acest lucru — pentru că terenul către cetate în această parte e în pantă iute şi înaltă, deci foarte anevoios de urcat, pentru că în şanţ nu se găsesc urme de construcţii pentru sprijinul podului de intrare, pentru că, chiar suit şi urcat pe acì, din curtea externă a cetăţii, nu se poate ajunge în curtea internă a ei, în castelul propriu zis, decât prin un mare ocol, pentru că, în sfârşit, locul acesta, sub raport strategic, prezentà un defect — erà unul din cele mai expuse bombardării. De altfel, examinarea cu atenţiune din punct de vedere tehnic a spărturii ce se luà drept in-

trare arată limpede că nu e vorba de o poartă anume construită, ci de o deschizătură ce a putut fi anterior în legătură cu o construcție oarecare a zidului, un turn de pază, un bastion.

Poarta cetății trebuià deci căutată în altă parte, unde terenul erà mai propriu pentru intrare, unde, în șanț, se găsiau urme de construcțiuni pentru podul de trecere și de unde se puteà pătrunde cu înlesnire și în castel. Ori locul care să îndeplinească toate aceste condițiuni e situat tocmai în partea opusă, pe laturea de răsărit a cetății în capătul de nord al ei— la 4 pe tab. 2 sau A pe tab. 1. In adevăr, acì terenul e lesne accesibil prin așa zisul Câmp al Cazacilor, acì s'a dat în șanț peste resturi de construcții (4 și 5) în legătură cu podul (pont-levis) de trecere și anume—peste un rest din platforma ce erà înaintea podului (4) și peste ziduri cu hrube subterane pentru eventuala subminare a terenului din preajma intrării (5), de acì, în fine, se puteà ajunge direct la castel—curtea externă fiind la acelaș nivel cu cea internă—prin o serie de porți și intrări despre cari vom vorbi îndată. Pe lângă acestea, ca considerație strategică, locul acesta erà mai puțin expus bombardării, decât oricare al cetății.

Pe acì așadar se intrà în cetate, prin un pont-levis ce se lăsà și ridicà deasupra șanțului lat și adânc (pe axa indicată în tab. 2 cu o linie punctată). Capătul din spre cetate al podului se răzimà pe un zid puternic de intrare, legat de o parte cu zidul de pe panta de miazănoapte (9), terminat la rându-i, la capătul de est, într'un mic turn (10), iar de cealaltă parte cu bastionul se servià la apărarea intrării, a podului în special (11). — Trecând podul dedeai într'un gang (6), lat de $2^1/_2$, lung de $7^1/_2$ m., fără ferești sau deschideri laterale. De acì, peste locul însemnat cu 7, unde pare a fi fost un al doilea gang, asemenea celui precedent, se intrà, prin hall-ul 14 și porțile 13 și 17, în curtea internă, cea mică, a cetății, în castelul propriu zis.

Inainte însă de a pătrunde acì, se vedem cum se înfăţişà curtea externă, cea mare, a cetăţii.

La capătul dinspre nord erà mai întâiu o cameră mare (12) în formă de trapez, care aveà, în colţul **a**, o micà despărţitură şi comunicà direct cu curtea prin o uşă deschisă în mijlocul zidului despărţitor. Lângă ea, la **8**, erà o altă cameră, mai micà, tot în formă de trapez, ca baza cea scurtă rotundă, care comunicà şi ea, tot direct, cu curtea prin o uşă deschisă în colţ. Ambele aceste camere vor fi servit ca loc de adăpost pentru cei ce aveau în seamă paza porţilor. Coborîndu-ne acum spre sud şi cercetând curtea de jur împrejur găsim resturile a două soiuri de construcţii — unele în legătură cu zidul cetăţii, altele în legătură cu castelul. Cele dintâi — casemata dela **29**, stâlpii dela **30**, restul de boltă dela **28**, turnul pătrat dela **24**, zidurile de şanţ dela **26** şi **27** — sunt în legătură cu lucrările de apărare ale zidurilor, cari aveau pe dinlăuntru de jurîmprejur un pod, coridor, pentru susţinut apărătorii ce luptau prin meterezele de sus. Celelalte — dela **33**, **34** şi **35** — sunt construcţiuni de utilitate, ridicate în diferite epoci, fie ca locuinţe pentru oameni, fie ca grajduri pentru animale. Din cauză că terenul curţii externe erà în pantă şi deci aceste din urmă construcţii nu erau îndeajuns apărate de zidurile externe ale cetăţii, s'a văzut necesitatea ridicării în faţa lor a unor ziduri de proteguire — zidurile dela **31** şi **32**. Cel dintâiu aveà o lungime de vreo 40 m. şi o grosime de 1 m. El trebue să fi fost destul de înalt, căci azi încă are o înălţime de 2½ m. Astfel ridicarea lui poate să fi avut de scop nu numai ocrotirea clădirilor de pe laturea de sud a castelului, ci şi pe acesta însuşi, întrucât de acestă parte el erà mai mult expus bombardării. E de presupus deci că zidul acesta aveà metereze şi, în dos, un pod, coridor, pentru luptători. Tot asemenea clădit trebue să fi fost şi zidul **32**, ca unul ce aveà acelaş rost ca şi cel precedent. Ca să terminăm cu curtea externă a cetăţii, observăm că pe laturea de vest a caste-

lului se mai găseşte o construcţie, la **36**. Aceasta e însă nouă de tot, ridicată în timpul săpăturilor d-lui Romstorfer, spre a servi de locuinţă gardianului însărcinat cu paza cetăţii. In sfârşit, lângă această clădire, la **1**, se văd câteva blocuri de zidărie, căzute din turnul vecin al castelului, **37**.

Cum am mai spus, nivelul curţii externe nu este acelaş, căci pe când la capătul de nord-est el este asemenea cu acel al curţii lăuntrice (ceiace favorizà intrarea), la capătul de nord-vest este cu 4 m. mai jos (cum se poate observa din secţiunea AB, depe tab. 2).

Din curtea externă a cetăţii, prin poarta **13**, deschisă în zid gros de 2 m. şi întărit cu contraforţi, se intrà în marele hall **14**, care nu aparţine încă castelului propriu zis şi din care se dedeà, spre răsărit, în camera **16**, iar spre apus în camera **15**. Poarta **13** erà latà de 2 m. şi aveà, jos, lângă usciori, nişte lăicioare de piatră, ce o apărau de lovirile roatelor de cară. Hall-ul, ce nu se poate şti dacă a fost sau nu acoperit, erà pardosit la fel cu platforma **4** de pe marginea şanţului, unde cădeà podul cetăţii. La camera **15**, amenajată la spatele altarului paraclisului, între două lungi ziduri ce slujiau totodată ca puternici contraforţi ai paraclisului, se ajungeà prin o uşe mică, cu cadru de piatră cioplită şi terminat în arc gotic. Camera aceasta erà fără ferestre şi la un nivel mai coborît decât al hall-ului de la **14**. Vecina sa dela **16** aveà peretele din fund rotund şi pare a fi fost în legătură cu o intrare ce aveà cetatea de această parte. Din hall-ul **14**, prin poarta **17**, prin gangul **18** şi prin poarta **19**, care, caşi cea precedentă, aveà lăicioare de piatră la usciori, se ajungeà în curtea castelului, care mai corespundeà cu exteriorul şi prin o a doua poartă **20**, ce se deschideà pe laturea de nord a cetăţii şi dedeà spre coasta Cacainii.

Curtea castelului—latà de 22 m. şi lungă de 28 m. — are forma acestuia: dreptunghiulară. De trei laturi, de către apus, sud şi răsărit, erà închisă cu clădiri ale caste-

lului. Numai de către nord eră liberă. E însă în firea lucrului ca şi de această parte să fi fost o clădire, care închideà patratul castelului. Terenul fiind mai puțin rezistent acì, această clădire, poate chiar — după presupunerea d-lui Romstorfer — locuința domnească, s'a surpat şi năruit pe coasta de care am mai vorbit, cum dovedesc numeroasele blocuri de zidării ce-o acoper.

După tradiție, castelul Sucevii aveà şapte turnuri. Azi însă nu se mai văd decât urmele a patru — **37, 38, 39** şi **40**. Unde au putut fi cele trei dispărute e uşor de presupus — întâiul în colțul de nord-vest, ca corespondent celui dela **38**, al doilea la mijlocul laturei de nord, ca corespondent celui dela **39**, al treilea în colțul de nord-est, ca corespondent celui dela **40**. Ele s'au năruit şi au dispărut odată cu întreaga latură de miazănoapte a castelului. După toate probabilitățile erau întocmite ca şi cele existente, în formă patrată, susținute fiind fiecare de câte doi puternici contraforți. Dar să le cercetăm mai de aproape. Turnul dela **37**, distrus aproape întreg prin cutremur, e cel mai mic, căci măsoară în interior numai $3^1/_2$ m. Turnul dela **38**, cevà mai bine păstrat, e mai mare decât precedentul. Turnul dela **39** e cel mai bine păstrat, căci pe camera de jos, frumos boltită, el conservă încă camera de sus, dela etaj, cu ferestruica ce aveà spre sud. In sfârşit, turnul dela **40** e cel mai mare. La început aveà aceiaş aşezare ca şi corespondentul său dela **39**. Mai târziu însă, din motive strategice, a fost reconstruit în poziție diagonală, spre a micşora efectul bombardării la care eră cel mai expus. In interior eră mai mare decât toate celelalte, ceiace ne face să admitem că acesta eră vestitul turn al cetății, pe care locuitorii Sucevii l-au privit ca cel mai puternic, numindu-l «Ne boese», adecă, pe românește, «Nu te teme» şi despre care Cronicarul înseamnă că a fost distrus de cutremur în timpul lui Duca Vodă cel Bătrân, în a treia sa domnie (1678—84).

Clădirile castelului, protejate de turnurile mai sus descrise, erau aşezate, cum am zis, pe trei laturi — la est, sud şi vest. Ele erau construite în etaj. In cea dintâiu, de pe latura de est, distingem în primul loc camera **42**, în care se intră direct din pasagiul **18** prin o uşă cu ramă de piatră terminată în arc gotic. Probabil aci se adăpostia garda castelului. O scară spirală ce se vede la colţul acestei camere ducea sus în etaj, în galeria aşezată jurîmprejurul curţii, pe stâlpii **e, f** şi **n**, legaţi de ziduri prin arcuri de cărămidă. Din acest coridor se intră în paraclis, care erà deasupra încăperii **43**. Paraclisul acesta e cea mai importantă parte a construcţiei. Din el s'a păstrat aproape întreg altarul, **41**, cu cele două firide laterale — proscomidia şi diaconiconul. In camera de dedesupt, **43**, care poate să fi fost un fel de necropolă domnească provizorie, se intră direct din curte, prin o uşă ce se puteà zăvori pe dinlăuntru cu ajutorul unei grinzi. Deasemenea în încăperea mare de alăturea **44**, situată ca ½ m. mai jos decât nivelul curţii, se intră direct din aceasta, prin o poartă largă, ce aveà la dreapta o fereastră mai mare, iar la stânga o alta mai mică, care fu astupată când se construi, ulterior, în faţa ei, mica încăpere dela **46**, un fel de criptă, unde s'a găsit, sub o lespede de piatră, scheletul unui bărbat puternic, despre care un răposat profesor german din Suceava presupuneà că ar fi al lui Petru Devây, căpitanul lefegiilor lui Despot, ucis, cum am văzut, de aceasta însuşi, chiar în cetate... Camera cea mare, **44**, e împărţită dealungul în două, prin o serie de stâlpi legaţi între ei cu arcuri plein-cintre, pe cari se sprijiniau bolţile acestei mari camere. In capătul de apus al ei, şi anume în partea dindărăt, s'a despărţit, prin un zid transversal, o mică cămăruţă, **45**. Tot aci se văd urmele unor ziduri masive, cari de bună seamă se ridicaseră spre a susţine turnul cel mare al castelului, **40**.

Pe laturea de miazăzi, castelul aveà, jos, în parter, trei camere, boltite, accesibile direct din curte — **47**, **48** şi **49**, cari se constată a fi fost în mai multe rânduri reconstruite.

Din camera de mijloc, pe o scară spirală, se ajungeà la etaj, poate în vreo tindă, din care se dedeà în camerile învecinate, în coridorul din față și, poate, în camera de sus a turnului de mijloc, **39**, de care am amintit puțin mai înainte.

In sfârșit, pe laturea de vest a castelului, se află o singură mare încăpere, **50**, construită în subsol, 3 m. mai jos decât nivelul curții, — un fel de magazie, depou. In spre curte, această încăpere aveà ferestre mici, de pivniță, ce mai păstrează încă, în parte, cadrele de piatră. Cu exteriorul ea comunică prin o scară, construită ulterior — o — și erà împărțită, ca și încăperea dela **44**, dealungul, în două, prin o serie de stâlpi legați între ei cu arcuri plein-cintre, pe cari se sprijiniau bolțile marei încăperi. In cursul timpului s'a despărțit din această hală, în capătul de miază-noapte, prin un perete transversal, o cameră mai mică **51**, care comunică direct cu curtea prin o rampă, pe care se puteà intra și cu trăsuri, **52**. Deasupra acestei mari hale se vede a fi fost, la parter și etaj, clădiri solid construite, cu bolți legate și încheiate cu frumoasă pietrărie sculptată, din care s'au găsit prețioase resturi îngropate în pământ.

Pentru a termina cu descrierea castelului, rămâne să mai arătăm că în lăuntrul curții interne, la **54**, se află o cisternă destul de mare față cu lărgimea curții, căci aveà în diametru 5 m., iar în adâncime 4 m., deasupra căreia, pentru înlesnirea circulației, erà un pod de trecere. Acì se adună și se păstrà apa în timp de asediu. Firește însă că numai cu apa ce se puteà aduna în această cisternă nu erà posibil a se îndestula o cetate mare, cum erà aceea dela Suceava. De aceia trebue să presupunem că aceasta aveà și apeducte, pentru aprovizionarea cu apă din vecinătate, deși urme de atari apeducte nu s'au putut descoperi și urmări în chip complet. De altfel se pare că nici apeductele nu serviau cetatea în deajuns, căci ea în genere a suferit mult din cauza lipsei de apă, mai ales în timpul asediilor ce a încercat.

* * *

Acum că cunoaştem în chip destul de mulţumitor cum erà întocmită cetatea dela Suceava, ar fi de dorit să ştim ce fel se înfăţişà ea ca aspect exterior. Lucrul acesta e însă foarte greu, Căci pentru aşa ceva ne-ar trebui două soiuri de izvoare — reprezentaţiuni grafice ale cetăţii în diferite epoci şi descrieri detaliate ale ei. — Şi unele şi altele însă ne lipsesc aproape cu desăvârşire, căci ceiace avem sub acest raport e cu totul insuficient.

Astfel, nici gravura din Cazania lui Varlaam dela 1643, reprezentând pe Sf. Ioan Novi, având deoparte cetatea Sucevii (cum crede d-l Romstorfer), iar de alta biserica Mirăuţilor (reprodusă în frontispiciul scrierii ed. de Academie), nici ilustraţia din cartea lui Sommer (Vita Despotae, 1587), reprezentând căderea lui Despot — ca aceea a legendarului Phaëton ! — din culmea măririi sale în sânul cetăţii dela Suceava (reprodusă în aceiaş scriere, p. 100), nici gravura dela 1833 din mănăstirea Neamţului, reprezentând tot pe Sf. Ioan Novi, având de o parte Cetatea Albă, iar de alta biserica şi cetatea Sucevii (reprodusă tot acolo, p. 101) şi nici acuarela lui Knapp, aceasta relativ nouă, dela 1864 (tot acolo, p. 102), nu pot servi câtuş de puţin la reconstituirea aspectului exterior al cetăţii dela Suceava. Cele dintâi pentru că nu au nici un temeiu real, fiind simple produse ale închipuirii, cea din urmă pentru că reprezintă cetatea în ruină foarte înaintată, cum erà înainte de începerea săpăturilor de desgropare.

Asemenea ne lipsesc descrierile. Căci afară de puţinele cuvinte ale lui Angiolello dela 1476, din care aflăm că, în deosebire de oraş, ce-şi aveà casele de lemn şi acoperite cu şindrilă, cetatea erà construită din cărămidă şi piatră, acoperită cu olane şi fortificată cu şanţuri, — nu mai avem în urmă nici o descriere asupră-i din tot timpul de doi secoli cât fu în funcţiune. După părăsirea şi ruinarea ei avem ceva, dar iarăş prea puţin — descrierile sumare din rapoartele oficiale ale primilor guvernatori militari imperiali ai Bucovinei, Enzenberg şi Splény. Nici din aceste rapoarte însă

nu se poate scoate vreun element important pentru reconstituirea vechei cetăți.

Cum vedem deci, din cauza lipsei de izvoare, e foarte greu a ne înfățișa aspectul exterior al cetății. Pentru aceasta, va trebui să recurgem la fantazie, singura care poate suplini, până la un oarecare punct, lipsa izvoarelor directe, luând ca punct de plecare înfățișarea altor cetăți moldovenești, mai bine conservate și ajunse până la noi, ca bunăoară Hotinul și Cetatea-Albă. Căci negreșit, cam tot așa trebue să se fi prezintat, în întregul ei, și cetatea dela Suceava, cu castelul și zidurile sale înalte și puternice, cari, acolo sus, pe colina pe care se aflau, de unde dominau o mare întindere de loc, produceau, desigur, o măreață impresie asupra celor ce se apropiau de dânsa, fie ca prietini, fie ca dușmani. . . .

* * *

Dar dacă din cele mai sus arătate nu putem aveà decât o închipuire cu totul subiectivă de felul cum se prezinta ca aspect exterior cetatea dela Suceava, știm cel puțin cam cum erà ea construită și împodobită. Zidurile erau făcute din cărămidă și piatră de râu necioplită, căci piatra cioplită s'a întrebuințat numai la scări, la încheierea zidurilor, la coloane, la capiteluri, la baze, la nervuri de bolți, la brâuri (ciubace), la cadre de uși și ferestre etc., sculptate în stilul gotic al sec. XIV și XV și în acel al renașterii din sec. următor. Multe din aceste sculpturi reprezentau figuri de animale și oameni, foarte artistic lucrate, cum și diferite steme și scuturi heraldice. Bolțile se construiau, după obiceiu, din cărămidă mai mică, anume făcută pentru aceasta și, acolo unde greutatea erà mai mare, din tuf calcar. Acoperemintele erau de șindrilă, draniță, olane și chiar de plumb și aramă, cum dovedesc numeroasele resturi de astfel de materiale descoperite în cetate. Pardoseala erà de pământ bătut, de lespezi de piatră și de cărămizi simple, iar

în camerile mai de seamă smălțuite. Aceste din urmă, de forme rotunde, pătrate, rombice și exagonale, se găsesc întrebuințate și pentru căptușirea sobelor și a pereților. Ele erau de diferite culori — albe, cafenii, galbine, albastre și, mai ales, verzi. Aveau ornamente variate—geometrice, vegetale și animale—și se ajunsese la multă artă în executarea lor. Tot de pământ ars, smălțuit, colorat și ornamentat erau discurile — cunoscutele discuri dela bisericile lui Ștefan cel Mare—și brâurile (ciubucurile) ce împodobiau anumite părți ale clădirilor. In sfârșit pereții erau tencuiți, chiar zugrăviți, și aceasta nu numai în paraclis, ci și în alte odăi ale castelului.

* * *

Firește că viața de câteva secole petrecută în cetatea Sucevii a trebuit să lase numeroase urme și mărturii. Aceste urme și mărturii sunt de două feluri — ale vieții de toate zilele și ale vieții de lupte, de război. Cele dintâi se vădesc în cioburi de vase de pământ și de sticlă, lacăte, chei, prăsele și lame de cuțite, lulele, sfeșnice, nasturi, inele, cruci, unelte de lucru, obiecte de podoabă etc. Cele din urmă în arme de tot felul — săgeți, lănci, halebarde, săbii, teci, scări de șea, pinteni, piedici de cai, gloanțe etc., apoi vase de topit plumb și forme de turnat gloanțe, în fine monete, fragmente de monete, tipare de monete și table de aramă pentru fabricat monete, căci, cum se știe, în cetatea Sucevii a fost monetăria lui Despot-Vodă (1561—63) și a lui Dabija-Vodă (1661—65), despre cari însă nu e locul a ne mai ocupa aci, căci urmărirea mai de aproape a acestor cestiuni face obiectul unor cercetări ce nu intră în cadrul acestei conferințe.

CUPRINSUL

I.

	Pag.
Originea şi întemeierea cetăţii	3
Cetatea sub Ştefan cel Mare	4
De la moartea lui Ştefan până la Despot	6
Asediul de la 1563	6
De la 1563 până la sfârşitul sec. XVI	10
Suceava sub Mihai Viteazul	11
Cetatea în întâia jumătate a sec. XVII	12
Asediul de la 1653	12
Cetatea în a doua jumătate a sec. XVII	17
Distrugerea şi ruinarea ei	18

II.

Situaţia	19
Şanţurile	21
Zidurile	21
Poarta	22
Curtea cea mare, exterioară	24
Curtea cea mică, interioară	25
Turnurile castelului	26
Clădirile lui	27
Cisterna şi apeductele	28
Aspectul exterior	29
Materiale de construcţie şi ornamentaţie	30
Resturi şi mărturii	31

Consiliul Județean Cluj
Biblioteca Județeană
„Octavian Goga"

I. PLANUL CETĂȚII ȘI AL CÂMPULUI DIN APROPIERE (INAINTE DE SĂPĂTURI)
Ridicat și desemnat de K. Romstorfer.
(După «Cetatea Sucevii», ed. Academiei Române, pl. I).

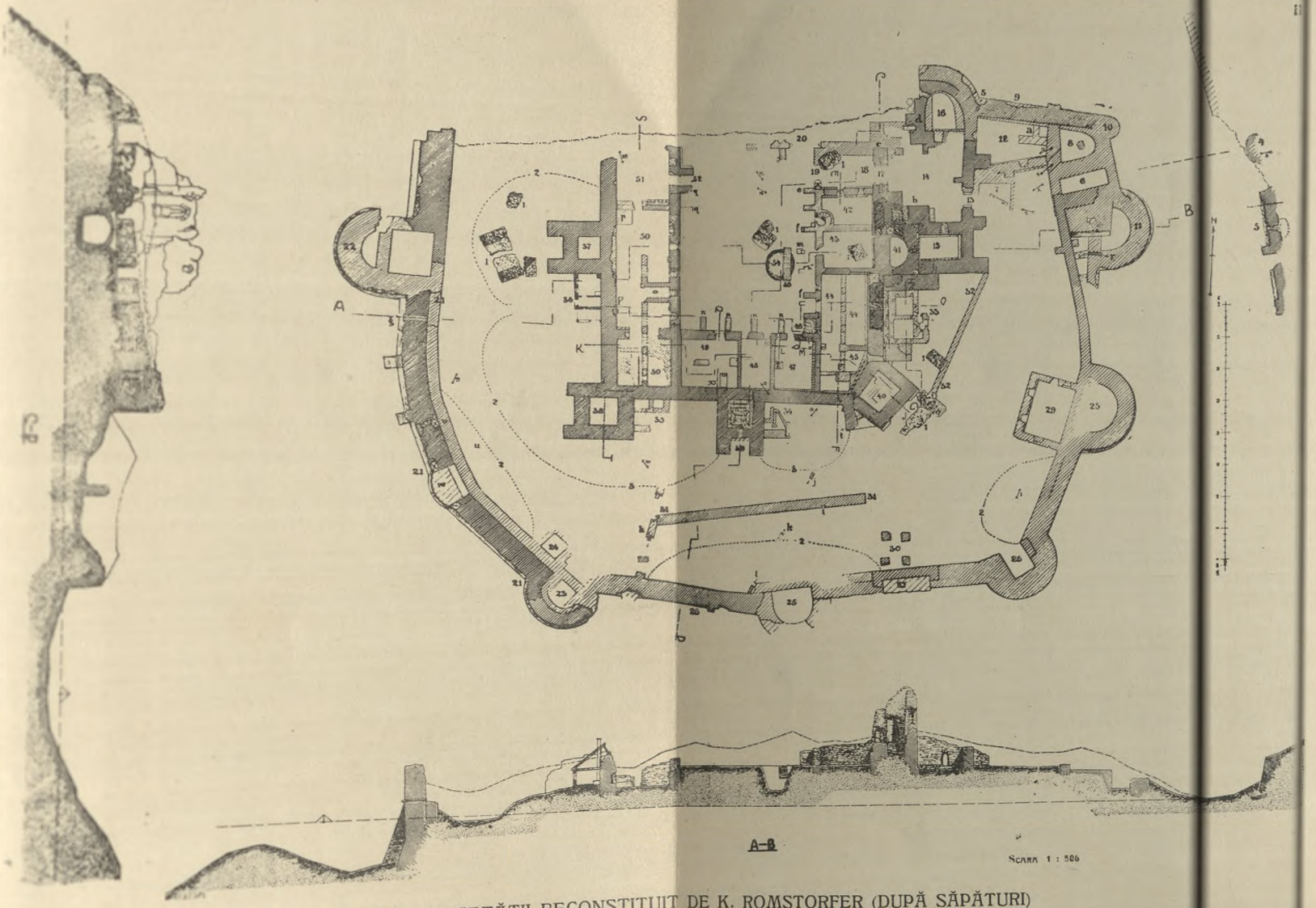

II. PLANUL CETĂȚII RECONSTITUIT DE K. ROMSTORFER (DUPĂ SĂPĂTURI)

Ridicat și desemnat de Același.

(După «Cetatea Sucevii», ed. Academiei Române, pl. II).